

אתר דעת - מכללת הרצוג

הרב בנימין אפרתי

האדם וייעודו בשיטת החזון איש –
לתפיסתם של בעלי הלכה בדורנו.

להגדרה מדוייקת של הנושא לא נשתמש בצירוף: אדם וייעודו. (כאילו יש מקום לאדם ללא ייעוד) אלא: ייעוד האדם. — הייעוד המיוחד לו שם אדם, והנותן את ערכו האנושי הישראלי. אף זאת מתורתו של בעל-החזון-איש למדנו.

אין להפריד בין האדם לבין ייעודו, והייעוד האמיתי, ולא המזוייף — ללא הייעוד האמיתי נמוג ערך האדם, לשפל הדרגה הבהמית.

באיגרת לתלמיד צעיר יאמר החזון איש: (קובץ איגרות, איגרת יח) ומהו טוב! וכי לאכול ולשתות? הלא בזה אין מותר לאדם מן הבהמה, חבל על טימטום הלב שלך, — — ואינך מכיר את האושר הצפון — — הלילה לך לעזוב את סגולת החמדה, ולהידבק בחרס הנשברי. — — מכון הוא נושאנו — מן הסתם — לאדם מִישראל (בחינת "אתם קרויים אדם"), ונשאלת השאלה: האמנם תתכינה שיטות נפרדות בקרב גדולי התורה המוסמכים והמקובלים, בדבר יעודו של אדם מישראל, ואשר כולן תהיינה בתחום היהדות הנאמנה? האמנם קיימים ייעודים שונים בתוככי יהדות התורה? דומה כי התשובה שלילית

אתר דעת - מכללת הרצוג

לחלוטין. אין חכם אמיתי בישראל, אשה יחלוק על כך, כי ייעודו של אדם מישראל הריהו: קיום התורה. קיום התורה וכל תוצאותיה. המסתעפים: תיקון הגוף והנפש, הפרט והכלל, בעולם הזה ובעולם הבא, תיקון הברואה כולה והעולמות כולם. בין אם הדגיש מי את הדעת וההכרה, (הכרת הבורא) בין אם הדגיש מי את הלימוד המעשי וקיומו, הם כולם טובבים סביב הציר האחד: קיומה המלא של התורה מסיני.

אם כן הדבר, כיצד איפוא באנו בכנס זה במגמה של פירודי שיטות?! אכן, תמיהה זו תוסר, באם תובהר נקודת יסוד נוספת: באוצר המחשבה הישראלית, קנו משכן נצח רק אותם הוגי דעות, אשר היו, לא רק הוגי דעות, אלא אנשי דעות, אשר הם ודעתם — חד, אשר שימשו דוגמא חייה לדעותיהם. היהדות לא התפעלה מעולם מדעות מבריקות כשלעצמן, לא חיפשה חידושים לבקרים, שהרי התורה מסיני כבר היא עומק עמקי הדעות, וממקור הנבואה כבר ניתנו והותוו לעם, דרכי-חיים החובקים מרחבי נצח.

אלא שעם זאת, ניתן גם לאדם מקום לחידוש רב: הוא, שאותו האור והתוכן המקורי, בהתלבשו, ובבואו לידי ביצוע וביטוי חי, — יוצר הוא תופעות חיים, וגוונים מחודשים, על פי מידת הכלי האנושי וצביונו. כמו כן קיימים דרכים ושבילים שונים למאמץ האנושי, אשר לקראת הייעוד האחד המשותף, ומכאן נוצרים חילוקי הדעות, אשר אופיים הנכון הנו מיתודי ולא מהותי.

נבקש איפוא בנושאנו, לא את היעוד המיוחד אשר גילה בעל-החזון איש, שהרי זה יעודם של כל ישראל ממתן תורה ועד היום, אלא את האדם המיוחד, כפי שביטא ייעוד זה בחייו, ואשר גילה באותו ייעוד כללי, צביון וסגנון

אתר דעת - מכללת הרצוג

מיוחדים, החתומים בחותמה של אישיותו, ואשר בהם ועל פיהם, הדרך וחינוך את ההולכים בדרכו.

מתוך דברי הפתיחה הללו נמצאנו למדים כי הייעוד הישראלי המדובר בזה, הריהו עניין פשוט ושיגרתי לחלוטין: לימוד התורה וקיום כל מצוותיה. שהרי, שיגרה של דורות רבים עומדים מאחוריו. אף מוחש בו בייעוד זה מן הריכוז הצימצומי, בבחינת "אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה". ואמנם, כל שנפגש עם החזון איש ונתרשם ממנו, נוכח בחוש, כי אין לו לאיש זה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה. אולם, הן יודעים אנו, כי השיגרה נוטלת נשמתו של הייעוד! ההליכה בתלם של דורות ורבבות, חסרה בה — על פי רוב — התחושה המקורית-ראשונית של מתן הייעוד, אשר צריכה להתבטא באותו תלם (בחינת "אחד היה אברהם" — שהגיע בחתירה עצמית אל ייעוד האדם), לא כן הרבים המקבלים מסורת מוכנה.

וכאן מזדקרת לעינינו דמותו של החזון-איש, אשר למרות — ודווקא משום כך — שהיה דבק ללא שיוך ובעקביות, במסורת הדורות והרבבות, הנה מאידך גיסא, נתגלתה בו מן המקוריות הענקית האורגינאלית של קדמונים, הקולטים את חידת העולם בתחושה ראשונית, והחותרים אל פישרה ופתרונה, מתוך דחיפה עצמית קמאית, בבחינתו של אברהם אבינו.

הי שילוב מופלא זה יש בו ללמדנו רבות על האפשרות הגדולה של חידושי גוונים, וצלילי נפש עצמיים-מקוריים, בתוך המסגרת המגובשת והקבועה של הייעוד הישראלי. מה מופלאה, ובלתי שגורה לחלוטין (לגבי גדולי התורה מסוגו של חזון-איש). היא פתיחתו לספרו אמונה וביטחון, פתיחה שיש בה רגש שירי עמוק:

שצט

אתר דעת - מכללת הרצוג

"אם האדם הוא בעל נפש, ושעתו שעת השקט, חופשי מרעבון תאווני, ועינו מרהיבה ממחנה שמים לרום והארץ לעומק, הוא נרגש ונדהם, כי העולם נדמה לפניו כחידה סתומה, כמוסה ונפלאה, והחידה הזאת מלפפת את לבבו ומוחו, והוא כמתעלף, לא נשאר בו רוח חיים, בלתי אל החידה כל מעיינו ומגמתו, ודעת פיתרונה כלתה נפשו, ונבחר לו לבוא באש ובמים בשבילה, כי מה לו ולחיים אם החיים הנעימים האלו נעלמים ממנו תכלית ההעלם".

כאן לפנינו גישה מקורית ורחבה, כשל אחד קדמון, העומד משתאה מול חידת ההווה. אך מהו הפיתרון לחידה זו, אשר מצאו החזון-איש, ואשר מציעו הוא לפנינו? על כך יאמר באיגרתו (קובץ איגרות איגרת יא): וחידה הסתומה של עולם ומלואו, גוף ונפש, פיתרונה הוא: התעלות בתורה שבעל-פה, אשר אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה.

האם אין כאן ניגוד בין אופן תחושת החידה לבין פיתרונה? מחד גיסא — תחושה שירית חזונית רחבה, החותרת ליסודות היקום והקיום, ומאידיך גיסא הפיתרון — צימצום שכלי — לכאורה — בד' אמות של הלכה? אולם, בספרו על אמונה וביטחון, הריהו מציע לנו פתרון שונה, לכאורה: "ובהכרת בוראו ית' ימצא פתרון החידה של העולם כולו, אשר הדריכה מנוחתו ללא הפוגות".

האם סתירה כאן לפנינו? לא ולא, אין כל סתירה; אדרבא, שני הפיתרונות משלימים ומסבירים זה את זה. ובכך נמצאנו למדים, כי ד' אמות של הלכה, המוגבלים ומצומצמים לכאורה, דווקא בהם גנוזה הכרת הבורא האין-סופי, הסובב כל עלמין. וכאן הגענו לקו האופייני בדרכו ובאישיותו של החזון-איש, אשר קו אופייני זה מצא את ביטויו גם בגישתו המיוחדת לייעודו של אדם מישראל.

אשר דווקא בתוך הפרט המצומצם והמדוקדק, מצא את כל סוד המרחבים. הוא למד והזריח, לאחוז היטב ובשלימות, בפרט: אתמדתה ליצירת הלכות, דיוק מוחלט בפרטי דיקדוקי מצוות, אך לא על מנת להשאר ח"ו בתוך גבולי הפרוט והקטנות, אלא להגיע מתוכם אל המרחב בים הנשגבים של הכרת הבורא, ודביקות אלקית נבואית. שני פיתרונות הציע לפניו, ובהם שני יעדים:

הראשון: לימוד הלכה וקיומה. השני: הכרת הבורא ודביקות בו. האין אלה שני היעדים אשר בהם נפלגו, לכאורה, הקדמונים: עדיפות ההכרה או עדיפות המעשה? אך בדברי החזון איש נתמזגו שני אלה לאחד.

את שני הפתרונות הללו במיזוגם, הננו מוצאים שוב באחת מאיגרותיו (שם אגרת ז): "משוכנע אני כי העולם סתום כחידה, אשר אנו מתגלגלים בו מספר שנים, הוא נברא מכוח ספון שאי אפשר ליצור להשיגו, וכי יש כוח נבואי הקושר נימין בין נשמת האדם לרצונו של הממציא, וכי הירזמנים שמחים ומאירים, דורות מזהירים שזכו לכך, וכי האנושות עתידה לחזור לאושר ההוא, והבנתיים של החיים זכו לשלל של הדורות הספורים, הוא שיור התורה שבידינו, וחופ זה הכל הבל ורעות הוח"ו.

מובן איפה, כי ראה החזון איש את שיור תורה שבידינו, המצומצמת בדי אמות של הלכה, כאפשרות היחידה בימינו, להתעוררות מסויימת של הכוח הנבואי, ולחידוש אותם נימין בין נשמת האדם לרצונו של הממציא, הגנוז בתורתו. לבוא על ידי כן, מתוך הפרט אל הכלל, מתוך פרט ההלכה אל הכלל האלקי. גישה מיתודית זו של הליכה מן הפרט אל הכלל, בדרכי אדם מישראל וייעודו, נמצא לה ביטוי והמחשה וציטוט, בשלושה נושאים מיוחדים: לימוד התורה, קיום המצוות, יחסי הפרט והכלל באומה:

תא

אין לימוד התורה: הבהיק החזון האיש את מהות ידיעת התורה, וערכה לחיי אדם מישראל לא כצבירת ידיעות בלבד. חלילה. כדברו באיגרותיו (איגרת ג): "ידיעות התורה אין זה פשוטו של סוגיא בחיי אדם, כי הלא אמרו: 'אין דברי תורה מתקיימים אלא במי שממית עצמו עליה', המיתה שבכאן היא הנטייה מפשוטו של החיים לעומקו של החיים, לתוך תוכו של החיים — הריגת החיים. השטחיים. אולם בעמל אין רק הצד השלילי של הריגת החיים, השטחיים, אלא בעיקר הצד החיובי של צינור וקשר לחיים עילאיים, כדבריו באיגרותיו (איגרת ט):

"אין טוב אלא תורה, יש בחי' הרבה, בחשקי האדם ותאוותיו, כי דברים ערבים מגישים את הגוף האדם וצבא אבריו להנאה. מדומה, ומשמחים במידה מסוימת את נפשו, אבל הנאה זו אין בכוחה להתחרות עם העונג האציל של עמל החכמה, אשר נשמת האדם מתרוממת מעל המיית העולם עד שמי שמים, ונהנית מזיו החכמה העליונה, וזו הטובה הגדולה והיתירה שניתנה לאדם תחת השמש — ויש כוח באדם לאור באור החיים ולהשתעשע בבינה עילאה. משמחת לב ונפש".

וכן באיגרת יא: "כל הוספה בתורה, בדביקות, בהכרת, היוצר, מעלה בעליה מבחינת נפש בהמית לנפש משכלת, מחמור לבן אדם, מבן אדם למלאך". מתוך התעלות זו, — התרוממות שכלית מעל המיית העולם על ידי עמל חכמת התורה באה גם התעלות הדמיון, המביאה להכרת הבורא ודביקות בו כדבריו בספרו אמונה וביטחון, פרק א: "כשם ששכלו של האציל נכון, ודעתו דעת אמת, כן הדמיון שלו מכריע תמיד את כף האמת, ואמיתת מציאותו ית' מתקבלת על לבו ללא היסוס, וללא פקפוק, כי לבו רואה תמיד ברקיע נוגה למעלה מגדרי עולם".

אתר דעת - מכללת הרצוג

הבה ונשמע כיצד מתאר החזון איש את אושרו של האדם אשר זכה למעלה זו, להכיר אמיתת ד'. על ידי: אמות של הלכה "המצומצמים", בספרו "אמונה וביטחון" פרק א: "כאשר זכה שכל האדם לראות אמיתת-מציאותו ות', מיד נכנס בו שמחת-גיל אין קץ, ונשמתו נעימה עליו, והדמיון משלים עם השכל לחסות בנועם ד', וכל תענוגי בשרים חמקו עברו, ונפשו העדינה מתעטפת בקדושה, וכאילו פירשה מגוף העכור, ומשוטטת בשמי שמים, ובה עלות האדם בערכי קודש אלו, נגלה לפניו עולם חדש, כי אפשר לאדם בעולם הזה להיות כמלאך לרגעים, וליהנות מזיו הקודש, וכל תענוגי עולם הזה, כאפס נגד עונג של דביקות האדם ליוצרו ית'."

הגענו איפוא, מתוך ד' אמות של הלכה, אל העונג האינסופי של הדביקות האלקית.

ב) קיום המצוות: אותו קו אופייני של צמצום היעד הפותח שער למרחבי אין קץ, אנו מוצאים, בהדגשה יתירה בשיטת החזון-איש, גם ביסוד המעשי, של קיום המצוות. באיגרותיו (איגרת ט): "יש עוד דברים עיקריים בחובתו של האדם בעולמו, והוא לקבוע מסמרות בלב להכיר הכרה נאמנה ואמיתית כי האדם נוצר ומצווה במצוות — ומאד מאד צריך האדם לדקדק בכל מצוה לקיימה בכל פרטיה המעכבים בה."

החזון איש טבע חותם אישיותו על ההקפדה המדוקדקת במעשי המצוות ופרטיהם. ועם זאת הודגש היטב באישיותו ובשיטתו, כי אין כאן ח"ו צימצום בפרטי פרטים קטנים, אלא שמתוך הפרט הקטן הדייקני, נפתח השער למרחבי חוכמה ועונג. ובדבריו שם באיגרת: "והמצוות, נותנות לנו שארית נצח, ואוצר חיים, ללון בכל החוכמה להתדפק על אוהביה".

אתר דעת - מכללת הרצוג

ומצוות הלולב: הסוכה — מן הכלל אל הפרט. יושב לו אדם בתוך סוכתו, מוקף באורה הכללי של הסוכה, ומתוך האור הכללי הזה המקיפו, בא הוא לכל פרטי מעשי המצוות המתקיימים בה: אכילה, שתייה, שינה וכו'. הסוכה גם מסמלת את הכלליות הישראלית: בחי' "כל ישראל ראויים לשבת בסוכה אחת". לעומת הסוכה, מסמלת מצוות הלולב ומיניו את דרך ההשתלמות ההולכת מן הפרט אל הכלל. המצוה נוצרת והולכת על ידי צירוף כל הפרטים לאחד (איגוד) כן בבחינת סמליות אבריו של אדם המתאגדים, וכן בבחינת סמליות אברי האומה המתאגדים. מצוות הלולב מסמלת אף את יחודו המוגדר של הפרט: "ואין אדם יוצא ידי חובתו בלולבו של חברו". ומה נאה מנהג אלה המקיימים מצוות הלולב בתוך הסוכה: לאחד ולמזג שני זרמים אלה: המקיף, הבא מלמעלה למטה, והפנימי, הבא מלמטה למעלה.

החזון איש, הכיר אף הוא היטב, את הייעוד הלאומי ואף את הייעוד הכללי-אנושי, בפיסקתו הקצרה שהזכרנו לעיל: "והאנושות עתידה לחזור לאושר ההוא" (של קשר בין בורא ונברא), אלא שהוא בדבריו ל"בינתיים של החיים", וכאן — מבין הוא: הדרך אל השלימות העתידה פונה היא מן הפרט אל הכלל. וכל פרט שלם, הדבוק בתורה ובמצוות, והמתקשר לתכליתו וייעודו, בדביקות שכלית ונפשית ל- בורא, מקרב באופן הריאלי ביותר את גאולת הכלל, והגשמת ייעודו. מתוך האדם הפרטי, המשתלם בדייקנות, נפתחים שערים למרחבי הכלל הלאומי האנושי, בחינת צדיק יסוד עולם, אשר העולם כולו עומד בזכותו.

שתי השיטות הללו, זקוקות זו לזו, ומשלימות זו את זו. חסרון מצוי בגישה הדוקטיבית, המדגישה את ראיית השלם והכללי-תחילה: מתוך ראיית הערך הכללי בתורה,

אתר דעת - מכללת הרצוג

בהרחבתה ובשלימותה, בא קוצר רוח, נאי סיפוק בהשגה חלקית מצומצמת. מתוך ראיית ערך הייעוד הלאומי הכללי, בא זלזול, ואי התרצות, בהצלת יחידים שבאומה ובנושאינו: ייעוד האדם. ייעוד לשון עתיד הוא, חזון העתיד, אשר בו יבוא האדם והעם אל ייעודם. אך ההווה, הרחוק עדיין. מייעודו, גורם להרחקת ייעוד. זה מלבנות בני האדם: בא החזון, איש, לימד, והדגיש, בתורתו ובאישיותו, כל הייעוד. הגדול, אינו עניין של עתיד, אלא של הווה, יום, ויום, ורגע. רגע.

הוא הורה ויעץ, לא להמעיט בערך הישג קטן מצומצם, בתורה ובמצוות: דף גמרא אחד, מצוה אחת כתיקונה — כאן תמצא חזות הכל, כל המרחב האלקי, החזוני, כל העונג לאין קץ, בחינת: אין בכלל אלא מה שבפרט. גם בעסקך בחלק מצומצם של השלימות הייעודית, הנך ממלא ברגע זה את ייעודך במלואו, והנה — כבר פוצת ועלית מן הפרט הקטן אל המרחב הנשמתי הגדול.

וכן כלפי אדם מישראל: שמחה עצומה על כל נפש אחת מישראל המתקרבת לייעודה, בחינת כל המציל נפש אחת, כאילו קיים עולם מלא, בחינת "אין בכלל אלא מה שבפרט". וכן היה גם בדמותו האישית: כמה שש ושמח היה לאין שיעור, בכל רגע מרגעי חייו, בכל מצוה שקיים, בכל דבור תורה שעסק בו, בכל תלמיד, קטן או גדול שנפגש עמו.

ובאיגרותיו יאמר (איגרת יד): "צעיר השוקד על התורה מלבב אותי וצודד את נפשי, וזכרונו ממלא את כל עולמי, ונפשי קשורה בו בעבותות אהבה כל ינתקו".

בו הוכח, אדם המכיר את ייעודו לא רק כחזון לעתיד, אלא כהווה יום-יומי. בו הוכח בעליל, כיצד משתלבים

אתר דעת - מכללת הרצוג

ונושקים זה לזה, הגדלות והקטנות, הגדלות החזונית שבכל מעשה קטן ופרטי. החזון הקיף ובלע כליל את האיש. לא יפלא שקרא לספריו בשם: "חזון-איש". חזון איש, פשרו הוא ייעוד האדם, כאומר: ללא ייעוד אין גם אדם, ללא חזון אין איש.

ומה כתוב בספרו זה? רעיונות מרקיעי שחקים? לא! פרטי הלכה למעשה: אך המה דקדוקיהם, אצור בהם חזון הבן, דביקות הנשמה, ביוצרה, המשך אמיתי לחזונם של נביאים.